

ATATÜRK CUMHURİYET VE SANAT

Öğr.Gör.Gülseren PASİN

Buca Eğitim Fakültesi
Resim-İş Eğitimi Bölümü

ÖZET

Atatürk olağanüstü kişiliğinde sanatı destekler hatta bazen modellikte yaparak sanatı, kısa bir sürede çağdaş bir görünüşe kavuşturur. Türk sanatının Dünya sanatı içinde önce kökünü saptayıp çağdaş yaratımlarla kendini katabilme isteğidir Atatürk'ün isteği!...

Mustafa Kemal Atatürk'ün gerek Milli Mücadele yıllarını anlatan gerekse devrimlerini çok güzel bir yalınlıkla yorumlayan Resim ve Heykel kompozisyonları çeşitli tarihlerde Türk ve yabancı sanatçılar tarafından yapılmıştır. Türk Sanatçılarımız aynı zamanda iyi birer sanat eğiticileri olmuşlardır.

Devrimleri yaparken Atatürk sanat gücümüzün artmasını savsaklanmış sanatımızın yeniden ele alınmasını, bu alandaki gücümüzün tanınmasını yürekten istemişti. Sanata toplumun yollarını açan Atatürk devrimleridir. Atatürk'ün kendisidir demiştir Prof.Dr.Melihat Özgü (1963).

Cumhuriyetten bugüne birçok sanatçı kişisel sergiler açmıştır. Atatürk döneminde Türk resmi de heykeli de gelişmiştir. Mustafa Kemal Atatürk ülkede ressam yetişmesini, heykeltçi sayısının artmasını büyüklerimizin anılarının resim ya da heykel ve anıtlarla yücelmesini gönülden istemiş bir dahi idi.

Birçok milletlerin tarihlerinde büyük adamlar yetişmiş ve sanatçılarına ilham vermişlerdir. Hiç biri fizyonomi ve insan mükemmeliyeti bakımından Atatürk kadar etkili olamamıştır.

Resim ve Heykel ürünlerinde Atatürk'ün yansıtılması Cumhuriyet için hem gerekli idi hem de yürünecek yolda alınacak evre için zorunluluk gösteriyordu.

Günümüzde daha yoğun biçimde hissettiğimiz Atatürk olayını geçmişten günümüze kadar ele alan sanatçılarımızı şükranla anıyorum. 90'lı yılların Türkiye sanatı ve sanatçılarından Atatürk'e saygı ve minnet duygularımızla!...

SUMMARY

Atatürk supports art in his extraordinary personality, and he even sometimes posing as a model brings and to a contemporary aspect. His main aim is to find out the origin of the Turkish art within the world art, and then to join himself within the art with contemporary productions.

Mustafa Kemal Atatürk's paintings and statues, which give information about his years during the National Struggle and explain his revolutions in a plain way, have been produced by the Turkish and foreign artists in various dates. Our Turkish artists have also become the art trainers.

While establishing his revolutions, Atatürk heartily desired our power of art to be increased, our degenerated art to be renovated and our ability in this area to be well known. In 1963 (nineteen sixty-three), Prof.Dr.Melahat Özgü said, "Atatürk's revolutions brought art into society. Atatürk, himself, did it."

Since the foundation of the Turkish Republic till today, a lot of artists have exhibited their productions in person. In Atatürk's time both the Turkish painting and statues developed rapidly. M.K.Atatürk was a genius who heartily wished to increase the number of artists and sculptors in our country and who also desired the memoirs of our important adults to be reflected or sublimed by means of paintings, statues, or memorials.

There are a lot of important persons in the history of various nations who inspired their artists, but none of them could be as influential as Atatürk from the point of physiognomy or human perfectibility.

Atatürk's being reflected in paintings and statues is a must both for the Turkish Republic and for the steps to be overtaken.

I am grateful for the artists who have dealt with Kemalism from the past till today, especially in these days when we feel it so strongly.

Great respect and gratitude from the Turkish art and artists of the nineties are due to Atatürk.

Atatürk "Onuncu Yıl Söylevinde" "Güzel Sanatları sevmek ve onda yükselmeyi" tarihsel bir ulus niteliği olarak öne getirmiştir. Atatürk olağanüstü kişiliğinde önce Resim ve Heykel konusuna eğilir, sonra destekler, bundan başkade modellikte yaparak Resim ve heykeli çağdaş uygarlık için kısa bir sürede çağdaş görünüşe kavuşturur. Böylece Türk Sanatında bir başlangıç ve sanatta sürekliliğe girişi sağlamıştır. Sanatın toplumda mutlak bir yeri olmasını, toplumun malı sayılmasını, toplumu geliştirecek bir güç durumunu kazanarak gerçek ulus ve cumhuriyet için sürekli sanat yapılabilmesini arzulamıştır.

"Atatürk olayı" Türk Resminde, Türk heykelinde önce bir atılımdır. Türk sanatının Avrupa Sanatı ile boy ölçüşmesi değil, ancak Türk sanatının Dünya sanatı içinde önce kökünü saptayıp, çağdaş yaratılanla kendini katabilme isteğidir.

Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı krokiplerini desenlediği, yağlıboya tekniği ile gemi resimleri bile yaptığı söylenilmektedir.

Atatürk'ün ilk portresini Viyanalı Victor Krausz'un 1915'te yaptığı ve bu resmin Viyana Askeri Müzesinde olduğu sanılmaktadır. Kemal Atatürk'ün gerek Milli Mücadele yıllarını anlatan, gerekse Devrimlerini çok güzel bir yalnılıkla yorumlayan Resim ve Heykel kompozisyonları çeşitli tarihlere Türk ve yabancı sanatçılar tarafından yapılmıştır. Örneğin; H.Krippel "Afyon Anıtını" yapmıştır. Refik Epikman tarafından da "Sivas Kongresinin Toplandığı Salon" adındaki resim yapılmıştır.

Ressam Şeref Akdik

"Kurtuluş Savaşında Süngü Yapımı", "Mektebe Kayıt", "Atatürk Telgraf Başında", "Harf İnkılabı", "Atatürk Portreleri" gibi ünlü eserlerini yapmıştır.

Şemsetün Ruhi Arel'in Kocatepe kompozisyonları 1933'lerde yapılmıştır.

Sanatçılar gerek öğretmen gerek yaratıcı olarak toplumun yeni tad'ları önünde yapıtlarını vererek öğrencileri ile eğitim ve yaratma alanında sorumlu ve görevli kimliğindedirler.

Cumhuriyet Resim ve Heykelimizin pek çok ustası öğretmenliklerinden başka el işlerinde de anılabilecek nitelikli kişilerdir. Örneğin, "Zeki Kocamemi" Marangoz, "Cemal Tollu" Tesviyeci, "Tamer Başoğlu" Mermer Taş İşçisi idi.

Gazi tarafından Bursa'da 17 Ekim 1922'deki Söylev'de, açıkça öğretmene, sanatçıya (Ressam ve Heykeltıraş'a) görev ve ödevlerin verildiği görülmektedir. Atatürk Döneminde Resim ve Heykel diye konuya baktığımızda alt yapı olarak Devlet Güzel Sanatlar Akademisi ve Arkeoloji Müzesini gösterebiliriz.

Victor Krausz pekçok Türk büyüklerinin ve Çanakkale kompozisyonlarının resimlerini yapmıştır. Bu Avusturyalı sanatçıdan hiç geri kalmayan bizim sanatçılarımız: Sami Yetik, İbrahim Çallı, Namık İsmail de savaş kompozisyonları yapmışlardır. 1924 yılında yürürlüğe giren "Tevhid-i Tedrisat" yasası bir bakıma Resim ve Heykel öğrenimi, Sanat Tarihi ve uygulamalarını yürüten kuruluşlarında gözden geçirilmesini kapsıyordu. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi ancak 1926 yılında bağımsız ve günümüze ulaşan şimdiki yapısına kavuşmuştur. 1928'lerde Namık İsmail zamanında biraz daha gelişmeler olmuştur. 1957 yılında da yepyeni bir anlayışla Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu öğretime başlamıştır. Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi çalışmalarının da yaygınlaşmasında önemi vardır. Bu arada Mustafa Necati'nin çabası ile Gazi Eğitim Enstitüsü kurulmuştur. Bu kuruluşta bilim ve sanatı çağdaşça temsil eden kuruluştur. 1960'lı yıllarda kurulan İzmir Eğitim Enstitüsü de aynı çağdaşlıkla kurulmuştur. 1970'li yıllarda en verimli döneme ulaşmıştır. 1993'lerde de Buca Eğitim Fakültesi her bölümü olduğu gibi Resim-İş Eğitimi Bölümü'nde çağdaşlık çizgisinde yürümektedir.

Cumhuriyetten bugüne birçok sanatçı kişisel sergiler açmıştır. Atatürk döneminde, Türk resmi de heykeli de gelişmiştir.

Atatürk "İbrahim Çallı'ya çok defalar poz vermiştir. V.Krausz'dan sonra doğrudan Atatürk resimleri yapan sanatçılar arasında Çallı ilk sıraları alıyor. Ulus ve uluslararası sanat kültür birliğini sağlayıcı portre ve kompozisyonları yalnız İbrahim Çallı değil Nazım Ziya Güran'da yapmıştır.

Türkiye'de yeni bir çığır açılmıştır. Nurettin Güven, Feyhaman Duran, Hikmet Onat Atatürk resim ve konferanslarına imzalarını atmış sanatçılarımızdandır. Namık İsmail portrelerde ilklere sahiptir. Mihri Müşfik'de ilk kadın ressam ve öğretmenlerimizdendir. İlk Kız Sanayi Nefise Okulu müdürlüğünde bulunmuş Atatürk ile ilgili (müşir üniforması ile) yaptığı yağlıboya resim Yugoslav hükümetine hediye edilmiştir.

Hasan Hayri Çizer, Sırrı Tayan çeşitli Atatürk ile ilgili kompozisyonlar oluşturmuşlardır. Hasan Vecih Bereketoğlu aynı zamanda hukukçu ressamdır. Paris'te resim tahşilini tamamlayan Bereketoğlu bilinç açısından çabacı sayılır.

Atatürk'ten sonra İ. İnönü memleket adamıdır. Müzik ve resim için önemli bir kişidir. Sergileri gezer ve desteklerdi. Resimlerin satılmasını da sağlardı.

Naci Kalmıkoğlu, İbrahim Safi, Eşref Şefik Üren, Atatürk olayında yerlerini belgeleyen sanatçılarımızdır. Cevat Erkul'da, İhsan Cemal Karaburçak'da Türk Plastik Sanatçılar Derneği Genel Başkanı v.b. pek çok başkanlıklar yapmışlardır. Selahattin Teoman, Güzin Duran, Nazlı Ecevit, Elif Naci, Şeref Akdik, Cemal Tollu değerli Cumhuriyet kuşağı sanatçılarımızdır.

1937'de Elli yıllık Türk resmi sergisi açılmış, o sergi bu müzenin açılışına sebep olmuştur. Afet Hanım sergiyi gezip Atatürk'e söylemiş. Halil Dikmen'in müdürü olduğu Resim ve Heykel Müzesinin bütün hazırlıklarını L.Levly ile Cemal Tollu yapmıştır.

1900'lerden günümüze doğru uzanan sanatçılar zincirinde Zeki Kocamemi Türk Resminin yapı taşlarındandır. Çok değerli Atatürk kompozisyonları vardır.

Cevat Dereli, Refik Epikmen, Muhittin Sebati, Mahmut Cuda, Şeref Akdik "Yeni Resim Cemiyetini" kurdular. Yalnız Cevat Dereli'nin Atatürk portre ve kompozisyonları görülüyor! Sorulduğunda "Atatürk çok büyüktür, çizim yetmez" diyor. Celal Uzel, Saim Özeren, Celal Uzman, Fikret Mualla Saygı, Fahrettin Arkunlar, Muhittin Sebati ve Refik Epikmen'de başarılı çalışmalar yapmışlardır.

Haluk Aksel sulu boyaları ile tanınır. Şevket Dağ'ın yakınlığını elde etmiş, 1921 yılında Avrupa sınavını kazanarak Berlin Yüksek Resim Okulunda yağlıboya ve kazı resminde ilerlemiş resim pedagojisiyle uğraşmıştır. Gazi Eğitim de öğretmenlik yapmıştır.

Hamit Görele, Hikmet Onat ve Çallı İbrahim'den öğrenim görmüştür. Görele aynı zamanda heykeltıraştır.

Ali Karsan, Hikmet Onat ve Çallı İbrahim'in öğrencidir.

Şefik Bursalı devrimcidir. Sanat anlayışı bakımından yobazlığın karşısında olduğunu açıklar.

Ali Avni Çelebi; Atatürk konulanmasında önemlidir. Mahmut Cuda'da aynı kuşağın sanatçılarındandır.

Turgut Zaim Atatürk olayının bir ressamı olarak Çallı İbrahim'in öğrencisidir. Paris'te çalışmalarını sürdürmüş ve Müstakil Heykeltıraşlar Birliği ve Grubunun çabalarına katılmıştır. Turgut Zaim folklor ve Türk'ün yeti yönünü çok güzel birleştiren ve Türk Ekolünü oluşturacağına inancını hiç kaybetmeyen Atatürk öykülenmesinde yerini içten ve saygılı olarak ele almıştır.

Nurullah Berk d grubundandır. Öğretmen, yazar ve ressamdır. İbrahim Çallı ve Andre Lhote Fernard Leger Atölyelerindedir. Nurullan Berk Unesco üyeliği, Resim ve Heykel Müzesi Müdürlüklerinde bulunmuştur. Halil Dikmen de Fransa'da eğitim görmüş öğretmenlik, müze müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur.

Zeki Faik İzer'de Paris'e gidenlerdendir. Daha sonra Gazi Terbiye'de öğretmen olmuştur.

Atatürk Resim Heykel Müzesini açmış ve her heykeli ve her tablonun önünde durarak Halil Dikmen'den Türk resminin başlangıcından 1937 yılına dek gelişmelerini öğrenmek istemiştir. Zeki Faik

İzer'in tablosu çok ilgisini çekmiş "İnkılap yolundan" adlı tablosu için "güzel" demiş, Atatürk'ün o savaşlı hayatı içinde türk resminin akımlarını bilmemesi kadar doğal bir şey olamazdı. Ama onun müzeyi (R.H.M.) saatlerce gezip müdürün açıklamalarını can kulağı ile dinlemesi ileri görüşlü bir devlet adamı olduğunu kanıtlamıştır. Atatürk ressamlarımızın bu salonda sergilenen ve çoğunlukla soyut bir hava içinde olan resimlerdeki bu bilinçli bilgili araştırmalarını büyük bir övgü ile karşılamış.

Arif Kaptan asker ressamlarımızdandır. Atatürk portrelenmesinde içtenlik göstermiştir.

Ahmet Hakkı Anlı, Lifijler, Şemsi ve Maide Areller resim tarihimizde karı-koca ressamlarımızdandır. Mehmet Ruhi Bey Şemsi Arel'in babasıdır.

D grubunun bir başka sanatçısı da Sabri Berkel. Eğitimini Belgrat ve Floransa'da tamamlamıştır. Öğretmen, yazar, ressam, yönetici olarak çabaları vardır. Önceleri somut, sonraları soyut çalışmıştır.

Ercüment Kalmık Çallı'nın öğrencisidir. Cumhuriyet Gazetesinde çalışır. A.Lhote (Paris'te) ve Sorbon'da sanat Tarihi çalışmalarını yapar. Teknik Üniversitede hocalık yapar. Enver Demokran'da Atatürk'ün portresini yapmıştır. Bu arada Aliye Berger ve İlhami Demirci'yi saymamız gerekir.

Bedri Rahmi Eyüboğlu, Andre Lhote Atelyesinde çalışıp ve Güzel Sanatlar'da öğretmenlik yapar ve çalışmalarını sürdürür. Yazmacılık geleneğimizin çağdaş görünüşünde büyük payı olan B.R.E. salt bi açıdan Atatürk olayındalık gösterir. Eren Eyüboğlu'da nitelikli sanatçılardandır.

Abidin Elderoğlu'nun İzmir Devlet Müzesinde bulunan "İstiklal Savaşına Uğurlanan Asker" yapıtı bir örnek olarak Atatürk portrelenmesinin örneklerindedir.

Cemal Bingöl öğretmen, araştırmacı, ressam olarak görevlerde bulunmuş ve Atatürk büstleri yapmıştır. Bingöl'ün asıl önemli hizmeti; 1942'de Yozgat'daki isimsiz kahraman resim öğretmeninin yetiştirdiği çocukların resimlerinin İngiltere'ye taşınması ve orada değerlendirilmesi olayıdır. Herbert Read bu Türk çocuklarının resimlerini eğitim açısından incelemiş ve resimler İngiltere basınında saygı görmüştür.

Celal Esat Arseven ise (Tarih Prof.) yazar, ressam, Atatürk konulanması içinde eşine az rastlanabilecek bir kimlik ve içtenlik veriyor.

Abidin Dino'da Anadolu halk yaşantısını konulandırmıştır.

Nuri İyem, Nazmi Ziya, Hizmet Onat ve Çallı atölyelerinden birincilikle mezun olmuş. Atatürk portreleri yarışmasında birinci olmuş. Soyut çalışmalardan somut çalışmalara dönmüştür.

Ferruh Başağa (soyutçu) elinde Atatürk deseni olanlar arasındadır. Selim Turan, Avni Arbaş, Cihat Burak, Turgut Atalay Atatürk portresi yarışmasına katılan diğer kuşak çalışmalarını yapmışlardır. Haşmet Akal'da Atatürk portrelenmesinde bulunmuştur. Paris okulu Türk ressamlarından sayılan Avni Arbaş Atatürk olayında ulusal gelenekleri çağdaş anlayışla uzlaştıran bir tutumda bulunur.

Hasan Kavruk; Lëger, Picasso gibi ustalar ile ilişkiler kurmuş 1966 yılında yılın ressamı seçilmiştir.

Atatürk; Okulla, okulun verdiği bilgi ile Türk sanatı bütün ince güzellikleri ile belirip geliştirecektir demiştir.

Devrimleri yaparken Atatürk sanat gücümüzün artmasını savsaklanmış sanatımızın yeniden ele alınmasını, bu alandaki gücümüzün tanınmasını yürekten istemişti. Sanata toplumun yollarını açan Atatürk devrimleridir. Atatürk'ün kendisidir demiştir Prof.Melihat Özgü.

Atatürk yeni harfleri tanıtmak için İstanbul'u seçti. Sarayburnu Parkında Halk fırkasında verdiği baloya gelmiş olan bir halk topluluğu önünde yapmayı uygun gördü. İki yılı önce bu parka insan resmi yasaklayan Müslüman göreneğine rağmen Gazi'nin bir heykeli dikilmişti. Yeni Latin harflerini Falih Rıfkı Atay'a okuttu. Yeni yazı 1928 Kasımında kanunlaştı.

Çankaya köşküne bir gün sandık içinde bir hediye gelir, bu bir tablodur. Talaşlar temizlenip eser ortaya çıkınca Atatürk ayağa fırlayıp bağırmağa başlar, "kaldırım bunu ne iğrenç manzara, gönderenin şaşarım aklına" demiş. Tablodaki manzara şu imiş; yerde bir Yunan neferi sırt üstü yatıyor, fesli bir Osmanlı askeri onun göğsüne bürmüş bir taraftan süngürünü saplamış, neferin yarısından kırılmış. Bu tablonun 1897 Osmanlı-Yunan Muhaberesi esnasında bir ressam tarafından yapılıp II. Abdülhamit'e takdim edilmiş olduğu sonradan anlaşılmış Atatürk'ün gösterdiği hassasiyet asla hoşlanmadığı kan kadar, tabloda canlandırılmak istenen manasında yeri vardır.

Kemal Atatürk demiştir ki; Dünyada durmaksızın ilerlemiş ve gelişmiş olmak isteyen herhangi bir ulus mutlaka heykel yapacak ve heykeltraş yetiştirecektir. Aydın ve dindar olan ulusumuz ilerlemenin nedenlerinden biri olan heykeltraşlığı en yüksek derecede ilerletecek ve ulusumuzun her köşesi atalarımızın ve bundan sonra yetişecek evladlarımızın anılarını güzel heykellerle dünyaya ilan edecektir. Bir ulus ki resim yapmaz, bir Ulus ki heykel yapamaz, bir Ulus ki fennin gerektirdiği şeyleri yapamaz. İtiraf etmeli ki o ulusun ilerleme yolunda yeri yoktur. Oysaki bizim ulusumuz gerçek nitelikleri ile uygar ve ileri olmaya layıktır ve olacaktır.

Ankara, Mustafa Kemal'e olan şükran borcunu onun kurduğu yeni devletin temeli olan Büyük Millet Meclisi Binası bugünkü Türkiye Büyük Millet Meclisi Müzesi karşısında , bugünkü ulus meydanının onun büyük bir heykelini dikmek suretiyle ödemeye çalıştı.

O zaman adı Zafer Abidesi idi bu abidenin. Yunus Nadi'nin çabaları ile Henri Krippel tarafından yapılmıştı. Diğer iki heykelde İtalyan Canonica'ya yaptırılan birisi Etnografya Müzesinin bulunduğu tepede müze binasının önünde bir diğeri de Gazi M.K.Bulvarında Orduevinin önünde dikilmişti. Bu iki heykel 1927'de açılmıştır. 20 gün sonrada Zafer Abidesi açılmıştır. Ankara'da şükran borcunu Atatürk'e böylelikle anlatmaya çalışmıştır.

Cumhuriyetle birlikte doğan ressamlarımız içinde Atatürk olayı ile uzaktan yakından çaba gösteren pek çok kişilikten Nihat Akyunak, Fethi Kayaalp, Hüseyin bilişik, Mustafa Ayataç, Şadan Bezeyiş, Orhan Peker, Dinçer Erimez önde geliyorlar. Dinçer Erimez "BATU Ata'nın elini o öpseydi" ve "Atatürk Atlı" önemli yapıtları ile Atatürk olayına hizmet vermiştir.

Yabancı Ressamlar;

Krausz, Pisani, Hüseyin Tahir Zade gibi yabancı sanatçıların yapıtları çeşitli açılardan tartışma konusunun dışında (Atatürk olayında) kalamadılar. Aslında kalmamaları da doğaldı.

Atatürk ülkede ressam yetişmesini heykeltçi sayısının artmasını büyüklerimizin anılarının resim ya da heykelle de konu vermesini önerirken bundan etkilenmek, bundan yola çıkmak çizgilenme içinde doğruluk kazanır.

A. Kamp, Arthur Kampf, A.Laurens, Marcelle Bachet Gores Josef Thorak, Eduard Angeli gibi yabancı sanatçılar birçok Atatürk resmi yapmışlardır.

Yabancı Heykeltıraşlar;

Heinrich Krippel, Ankara'daki Zafer Anıtını yapmıştır. Krippel ile Cumhuriyet heykel ve anıtları başlandığına göre kendi içinde bir sıralanma takip eder.

Sarayburnu Atatürk heykeli Konya Atatürk heykeli, Afyon Anıtı, Samsun Heykeli, Ulus Zafer Anıtı;

Pietro Canonica: Taksim Anıtı, Etnografya Anıtı, İzmir Gazi Anıtı;

A.Hawak, Josef Thorak: Güven Anıtı;

George Them Malteso: Atatürk'ün büstünü yapmıştır (Yunan).

Erich F.Reuter'de İstanbul Teknik Üniversitesinde konuk profesörlük yapmıştır.

Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk hem ulusal Tarih bilinci çok güçlü hem ülkeyi çağdaş uygarlık düzeyine yükseltmeye azmetmiş bir insan olarak müslüman halkın heykel hakkındaki fanatik inançlarını ikna yoluyla altetmiştir. Müslümanların heykeli bir put olarak görmeleri için, hiçbir şartın artık varolmadığını belirten laik Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurucusu Atatürk tam aksine çağı tarihe maletmekte anıtların ve diğer sanat ve bilim eserlerinin istendiği önemli rolü özellikle vurgulamıştır (Bursa 1922). Atatürk aynı zamanda tarihsel uygarlıkların anıtlarla günümüze kadar ulaşabildiğine de değinmiştir.

Yabancı sanatçılar Türk heykeltıraşlarının anıt yapma istek ve eğilimlerini kamçılayan bir rol oynamış da sayılabilirler. Bizim toplumumuz için heykel yapmanın bir zamanı ve bir sırası gelmesi gerekli idi. Ve bu aşama Cumhuriyet çağında heykel sanatçılarının anıt tutkularında belirgin hale gelmiştir.

Türk heykeltıraşlığının ilk temsilcisi olan İhsan Bey az yapıt bırakmış olmakla birlikte bu alanda yarattığı hava yetiştirdiği öğrenciler ve yerleştirdiği heykel geleneği ile gerçek bir heykel ustasıdır ve bu bakımdan Atatürk olayına girişi sağlar. İhsan Özsoy'dan sonra heykeltıraş ve öğretmen Mahir Bey gelir. Çağdaş heykeltıraşlarımızın kurucuları arasındadır. Mahir Tomruk'da ilk heykel dersini Oskan Efendi'den almıştır. Mahir Bey daha sonra Münih'te öğrenim gördü. 1933 yılında heykel profesörü olmuştur. Atatürk olayındaki giriş ya da tarihçe için unutulmaması gereken bir heykeltıraştır. Bursa Atlı Atatürk Anıtında çok emeği vardır.

Nijat Sirel 1915'de Avrupa'ya gider. İsviçre ve Almanya'da bulunur. 1927 Güzel Sanatlar heykel öğretmenliğine atanır.

Nijat Sirel İzmit Atatürk anıtı, Çanakkale Atatürk Anıtını yapmıştır.

Ratip Aşir, Münih ve Paris'te de tahsiline devam etmiş. Ratip Aşir Acugdoğ'un ilk büyük heykeli Menemende ki "Kubilay" anıtıdır. İkincisi Bolu Atatürk Anıtıdır. Üçüncüsünde Ankara Üniversitesindeki Atatürk heykelidir. Birde de Erzincan anıtıdır.

Yerli Heykeltıraşlar;

Türkler Ortaasya'dan batıya gelirken Mezopotamya ve Anadolu topraklarındaki pek çok sayıda heykel örneği vardır. Ancak İslam'ın putperestlikle ilkinden yaptığı savaşın sonraları anlamını gerçekten yitirmiş belki de gereği kalmamış, yorumlama ya da uygulaması önünde heykel yerini giderek mezar taşları, ağaç ve taş oymacılığı gerçek ve seçkin örneklerinin aldığı görülür. Güzel yazı-hat ağaç ve taş oymacılığının heykelinin bir dalı olduğunu belirlemek kacamak davranış evlemini değiştirilmiştir.

İstanbul'da bir Güzel Sanatlar Okulunun kurulmasına duyulan gereksinimde önce resim ve mimarlık kesimi düşünülmüştü.

Güzel Sanatlar okulunun ilk yıllarında Heykeltıraşlık bölümüne ilk öğrenci olarak yazılan ilk Türk heykeltıraşı İhsan Bey'dir. İlk eğitimini Oskan Efendiden almıştır. 1873 yılında Paris'e gitmiştir. Nermin Sirel, İradia Barry ve Sabiha Bengütaş gerçekten önemli çalışmalarda bulundular. Çankaya'daki "Atatürk heykeli" Bengütaş'ındır. Nermin Sirel ise İnönü Büstü ile Ali Hadi Bara'nın büstünü yapmıştır. Ali Hadi çağdaş Türk heykelinin başta gelen kurucularından birisidir. Karaköy'de Atatürk büstü, Adana Milli Kurtuluş Anıtı onundur.

Zühtü Mürüdoğlu Atatürk ve heykel konularının ilk sıradaki sanatçılarından. Kocatepe alçak kabartması, Barbaros Hayrettin Paşa Heykeli (Ali Hadi Bara ile). Anıtkabir'deki alçak kabartmalar da usta heykeltıraş ve öğretmen Zühtü Mürüdoğlu tarafından yapılmıştır.

Heykeltıraşlarımız içinde Atatürk ile yakından ilinti sağlayabilen bazı kişiler arasında Kenan Yontuç önde geliyor.

İstanbul'da Atatürk büstü, Amasya'da Anıt, Tckirdağ ve Kırklareli anıtı, Kayseri anıtlarını yapmıştır.

Atatürk'ün gecedan gün ışığına kadar büstünü tamamlayan kendisine bakarak büst yapan ilk ve tek Türk heykeltıraşdır Kenan Yontuç.

Nusret Suman'da başarılı anıt örnekleri ortaya koymuştur. Eserleri: Sivas Atatürk Anıtı, Muğla Atatürk Anıtı, Balıkesir Atatürk Anıtı, Çorlu Atatürk Anıtı.

Karacabey, Çarşamba, Kütahya, Adapazarı, Ankara Fen Fakültesi, Bingöl, Sinop, Söke, Gaziantep Atatürk Heykellerini yapmıştır.

Rahmi Artemiz, Babaeski Atatürk heykeli İstanbul Radyoevi Atatürk Büstü, Hayrabolu tunç'un Atatürk heykeli, Kırklareli Atatürk anıtı, Edirne Atatürk heykellerini onurlu içten çalışmalar ile tamamlamıştır.

Yavuz Görey; İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde bulunan Atatürk başı, Zonguldak Atatürk Anıtı, Niğde Atatürk Anıtı, Bartın Atatürk Anıtı, Dumlupınar Atatürk Anıtları ile toplumu düşünen çabalarında sanat inanç bileşimindedir.

Heykeltraş Hakkı Atamulu; Malatya İnönü anıtı, İstanbul Üniversitesindeki Atatürk ve Gençlik heykeli, Nevşehir Atatürk atlı heykeli, Bor Atatürk heykeli, Derinkuyu Atatürk heykeli (9.70 boyunda). Hüseyin Anka Özkan'ın eserleri; Trabzon, Atatürk heykeli, Anıtkabirdeki girişin iki yanındaki heykeller, Antakya Atatürk Anıtı, Aydın Atatürk heykeli, Van Atatürk heykeli, Denizli Atatürk heykeli, Ankara Odalar Borsalar Birliği için Atatürk heykeli, Ankara Cebeci Atatürk Öğrenci Yurdu için "Atatürk ve Gençlik yüksek kabartması.

Heykeltraş Gökçe; Denizli Anıtı, Giresun, Mardin, Atatürk Anıtlarını yapmıştır.

Muzaffer Ertoran Atatürk kabartmaları yapmıştır. Kozan Belediyesinin isteği üzerine yüksek kabartma Atatürk başı yapmıştır. Ayrıca Beyşehir, Atatürk Anıtı Ertoran'a aittir.

Turgut Pura İzmir Güzel Sanatlar Müdürlüğü yapmış aynı zamanda Buca Eğitim Enstitüsünde 70'li yıllarda Heykel hocalığı da yapmış saygın sanatçılardandır. Genç yaşta kaybettiğimiz hocamı saygıyla anıyorum. Sayın eşleri Güngör Pura Hocamız hatıralarını bir vakıf kurarak devam ettirmektedirler. İzmir Konak Meydanındaki Hasan Tahsin Anıtı onun eseridir.

Hakkı Karayiğitoğlu'nun Atatürk büstleri ile ilgilendiğini biliyoruz.

Bianellere katılan 1962, Kuzgun Acar Türkiye Heykel ödülüne layık görülmüştür.

Saim Bugay'ın pek çok Atatürk desenlemesi vardır. Ali Teoman Germaner'in Atatürk olayı için çalışmaları vardır ve Gaziantep Atatürk Anıtı yarışmasına katılmıştır. Fatih Anıtı yarışmasında birinci olmuştur.

İsmail S.Gökçe; Mardin Atatürk heykeli.

Sadi Çalık; Bitlis, Eskişehir Atatürk heykelleri, O.D.T.Ü. Atatürk Anıtı, Niğde,Edremit, Burdur, Milliyet Gazetesi Atatürk anıtları, Erzincan Anıtı.

Hüseyin Gezer; Özellikle Atatürk baş heykel ve anıtlarında duygulu yumuşak yer yer sağlam karakter yerleştirir, plastik öğeleri öne almayı ihmal etmez.

İstanbul Belediye Sarayındaki Atatürk başı, Karabük, Akhisar, Balıkesir, Antalya, Tunceli, Kartal (İst.), Polatlı, Dumlupınar rölyefi, Ordu, Ankara Hacettepe Üniversitesi Atatürk Kompozisyonları ve anıtları. Hüseyin Gezer, gözlemci , bilinçli, duygulu bir kişilik gösterir. Günümüz heykelinde kişiliklerini öne getiren sanatçılar. İlhan Koman, Abdulkadri İridağ, Muzaffer Ertoran ve Turgut Pura'dır.

Anıtkabirdeki ana vapısının çıkışı merdivenlerin iki yanındaki öykülenmenin bir kesimi İlhan Koman'ın yaratıları oluşturur. Aydın yöresi "Atçalı Kel Mehmet Anıtı", 1968 Salzburg Yaz Akademisi "Henrich Kirchner" ile çalışır. Kazım Karabekir Anıtı, 1971 "Atatürk Annesi ve Kadın Hakları Anıtı, Karşıyaka-İzmir, Fatih Anıtı yarışması, Samandağı/Hatay Atatürk Anıtı, Konya Ereğlisi Atatürk Anıtı, Saruhanlı Atatürk Anıtı. Atatürk olayının içindekilik konusunda en önde gelen genç heykeltraşlarımızdan sayılmalıdır.

Resim ve heykelde (sanatta) büyük bir sağ benisi olan Atatürk'e aynı güçte yanıt vermek sanat açısından ressamın, heykeltraşın görevidir. Sanatçı sorumluluğu içinde dolaylı ya da dolaysız Atatürk resim

ve heykelleri, hem yeni Cumhuriyet için gerekli idi ve hem yürünülecek yolda alınacak ve çabukluk isteyen sanat için zorunluluk gösteriyordu.

Elif Naci Atatürk'ün öldüğü Kasım 1938 tarihli Ülkü dergisindeki yazısına Bir Kavganın Tarihiçesi alt başlığını koymuş ve bu yazıya "Cumhuriyet devrine kadar Türkiye'de plastik sanatların mukadderatı hazin bir hikayedir" diye başlamıştır. 1923 yılının Türk Plastik sanatlarında bir Rönesans olduğunu ileri sürer.

Gürdal Duyar Atatürk olayına 1962 yılında başladığı büst ve anıt tasarımları ile girer Düzce'de Türkiye'deki en büyük Atatürk başını oluşturur. Uşak'taki Atatürk anıtı Gürdal Duyar'a aittir. Alan düzenlemesi Erhan Demiroka aittir.

Alaşchir Atatürk heykeli, Ankara Gülhane Hastanesi bir Atatürk Maskı, Ankara maden Teknik Arama Enstitüsü bahçesi Atatürk Anıtı, İskenderun Atatürk heykeli bu yapıtların hepsi Gürdal Duyar'a aittir. Haluk Tezozar; Mardin Silopi İlçesi Atatürk heykeli, Eskişehir Belediye Parkı heykelleri, İstanbul T.G.S.Y.O Atatürk Büstü, Yalova İlçesi Atatürk Anıtı. Ankara, İstanbul Okulları içinde bir çok okul için Atatürk heykelleri oluşturmuştur.

Tamer Başoğlu Ezine'den Bornova'ya kadar her askeri birlikte anıt ve büstler oluşturur. Edremit'te Bronz büst, Demirköprü barajı Atatürk büstü, Manisa Atatürk büstü, Soma büst, Narlıdere Atatürk heykeli. O.D.T.Ü. "Ata ve Devrimleri Anıtı", 1967 Paris Gençler Biennale'ine gider. Ülkemizi temsil eder.

İhap Hulusi'de afiş sanatının dinamik üslup yaklaşımlarından yararlanmak suretiyle Atatürk resmini süluboya olarak yapmıştır.

Yazımızın başından beri vermek istediğim mesaj Atatürk'ün bize armağan ettiği tertemiz ve özgün bir Türkiye haritası üzerinde oluşturulan ve istekle ve doğrudan olagelen sanat eserlerinin bugüne ne denli değerli belgeler olarak uzaması, Resim ve heykelde yapılan olumlu gelişmelerin sanki tarihsel bir belge niteliği de kazanmasıdır.

Günümüzde daha yoğun biçimde hissettiğimiz Atatürk olayını ele alan tüm sanatçılarımıza şükranlar. 90'lı yılların Türk sanatçılarından Büyük Atamıza saygı ve minnet duygularımızla.

KAYNAKÇA

1. Atatürk, Mustafa Kemal; Nutuk (I,II,III Cilt) Milli Eğitim Basımevi, 1972.
2. Aydemir, Şevket Süreyya; Tek Adam, (I,II,III Ciltler), Remzi Kitabevi, 1969,1971,1973.
3. Elibal, Gültekin; Atatürk Resim ve Heykel, İş Bankası Kültür Yayınları, s.121. Atatürk Dizini 19, 1973; (s.71,178,192,224,317,335).
4. Gökşen, Enver Naci; Atatürk'ü Anıyoruz, Koza Yayınları, s.215,83. 1973.
5. Kinross, Lord; Bir Milletın Yeniden Doğuşu, Atatürk. s.669, Sander Yayınları, 1972.
6. Soyak, Hasan Rıza; Atatürk'ten Hatıralar, Cilt-I s.29, Yapı Kredi Yayınları, 1973.
7. Tansuğ, Sezer; Çağdaş Türk Sanatı, Remzi Kitabevi, s.187,204,320,321,324,333. 1986.
8. Uluğ, Naşit Hakkı; Hemşchrimiz Atatürk, Türkiye İş Bankası Yayınları, s.211,212,213. 1973.
9. Yüzbaşoğlu, Muammer; Atatürk'ü Anmak, Yörük Matbaası, s.203. 1971.